

Emre Aracı, Napoli Konservatuvarı Kütüphanesi'nde Donizetti Paşa'nın yazmalarını inceliyor.

Müzikolog, besteci ve orkestra şefi Dr. Emre Aracı:

Günümüzün çirkinliğinden kaçmak için Donizetti Paşa'nın hayatına sığındım

Emre Aracı'nın yıllar önce Cambridge Üniversitesi'nde kaleme aldığı Donizetti Paşa biyografisi nihayet yayımlanabildi, üstelik Türkçede ve özenli bir baskıyla. "Fratello Turco"nun ölümünün 150. yıldönümü olan 2006 yılının son günlerinde raflardaki yerini alan çalışma için İstanbul'dan Bergamo'ya, Napoli'den Viyana'ya dek tüm kütüphaneleri didik didik eden Aracı, kitabının ortaya çıkış öyküsünü ve yazım sürecini Andante'ye anlattı. SERHAN BALİ

Sizi, Donizetti Paşa'nın biyografisini yazmaya iten sebepler nelerdir?

Donizetti Paşa'nın hayatı uzunca bir süredir ilgimi çekmekteydi. Nitekim bu konuda, derginizin dördüncü ve beşinci sayılarında da, The Musical Times'ta 2002 yılında yayımlamış olduğum kısa bir Donizetti Paşa araştırmasının Türkçe tercümesi iki bölüm halinde çıkmıştı. Donizetti, dünya çapındaki bir opera bestecisinin en büyük ağabeyi. Kendisi, Napolyon Bonaparte'ın hizmetinde bulunmuş; sonradan II. Mahmud'un bandolarına baş eğitmen olmuş. Bir Katolik ama çoksesiendirdiği Müslüman şarkılarını hür bir şekilde kaleme almaktan çekinmemiş. Bir İtalyan ama bir Osmanlı paşası olmuş. Türk askerleri asırlar boyu onun ***Mahmudiye*** ve ***Mecidiye*** marşlarına yürümüş. Sadece Türk mü? Onun ***Mahmudiye*** marşı 1839'dan günümüze dek çeşitli İsveç alay bandolarının da resmi marşı olarak kabul edilmiş. Acaba, 10 Aralık 2006 günü, Orhan Pamuk bir Türk olarak Nobel ödülünü alırken ve arkada Kraliyet Stockholm Orkestrası çalarken kaç kişinin bu bağlantıdan haberi vardı?

Mahler, Viyana Operası'na direktör olurken, kontratı gereği Musevi dininden çıkartılarak Hıristiyan olmak zorunda bırakılmıştı. Donizetti ise, çok sevdiği İstanbul'da Sultanın baş müzisyeni olarak, din değiştirmek ne dursun, ölümünden sonra da Elmadağ'daki St. Esprit Katedrali'ne gömülmüştü. Onun ölümünün 150. yılında, Papa XVI. Benedict, geçtiğimiz Aralık ayında İstanbul'u ziyareti sırasında tesadüfen o katedralde bir ayin düzenledi. Ben de, o sabah ayinine katılanlar arasındaydım. Nedense hep altımızdaki mahzende yatan Donizetti Paşa'yı düşündüm. Fransız İhtilali'nden bir yıl önce, kuzey İtalya'nın Bergamo şehrinde doğan bu insan Avrupa'yı kasıp kavuran Napolyon devri savaşlarını yaşamış ve hayatını ülkemizde noktalamıştı. Onun bu enteresan öyküsüne devrinin Avrupa müzik basını da zaman zaman yer vermişti.

Böylesine renkli bir yaşam, Doğu-Batı arasında geldiğimiz şu tıkanık noktada, beni doğrusu çok heyecanlandırdı. Sanatımda her zaman olduğu gibi, günümüzün banalliği ve çirkinliğinden kaçmak için, Donizetti Paşa'nın hayatına sığındım, diyebilirim. Ve o hayat, aldı beni götürdü. Napoli, Paris, Bergamo, Viyana ve İstanbul... Araştırdım, dolaştım, buldum, okudum ve hepsini elimden geldiğince damıtarak, Donizetti Paşa biyografimi kaleme aldım. O kitaba akademik referansların yanısıra bir o kadar da maneviyat girdi. Dünyanın önemli kütüphanelerindeki yapboz parçalarını keşfetmekle kalmadım, bunları gücüm yettiğince bir araya koymaya çalıştım.

Bizlere kitabınızın oluşum sürecini kısaca anlatır mısınız?

Esasında Donizetti Paşa'nın kendisi, 150. ölüm yılında, kendi biyografisinin basılmasına sebep oldu. 12 Şubat 1856, onun ölüm tarihidir. Bundan dolayı, geçtiğimiz yıl şahsi girişimim sonucu İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası ve İstanbul Avrupa Korosu ile birlikte, Atatürk Kültür Merkezi'nde, programını bizzat hazırlayarak idare ettiğim bir anma konseri gerçekleştirdik. Bu benim için gerçekten çok anlamlıydı; çünkü konserlerine 13 yaşımdan beri gittiğim bir orkestrayı ilk defa idare ediyordum. Cebimde de hep aynı yerde oturduğum, o yıllardan kalma sezonluk abonman biletim duruyordu o gece. Koro, Donizetti Paşa'nın Türkçe dilinde kaleme aldığı bir kasideyi ilk defa seslendiriyordu. Tabii basında hiçbir haber çıkmadı. Artık alıştık bu ilgisizliğe. Ancak o konserlerden bir tanesine, Yapı Kredi Yayınları'nın Genel Yayın Yönetmeni Raşit Çavaş da katılmıştı. O sırada elimde, yıllar önce Cambridge Üniversitesi'nde o zamanlar Türk Ekonomi Bankası desteğiyle araştırarak kaleme aldığım Donizetti Paşa biyografimin yayımlanmamış metni bulunmaktaydı. Bu hayırlı konserlerle gündeme gelen kitap teklifimin kabulü sayesinde, Donizetti Paşa biyografisi, benim Adnan Saygun biyografimi de yayımlayan Yapı Kredi Yayınları tarafından İtalyan maestronun ölümünün 150. yılına yetişmiş oldu.

Kitabınızın içeriğini farklı kılan nedir?

Bizde genelde çağdaş veya çoksesli müzik tarihi üzerine bir konu ele alındığı zaman, ansiklopedik bilgiler harmanlanarak akademik toplantılarda tekrar tekrar sunulur. Bu tip birkaç toplantıda üzülerek bulundum geçtiğimiz yıllarda. Sanıyorum, eğitim sistemimizden kaynaklanan bir sorun bu. Ne sunumu yapanın haberi vardır gafından ne de dinleyicinin. Takdir yerini bulur ve Türk müzik tarihinin temcit pilavı biraz daha karıştırılmış olur. Polyesterle ipek kumaş aynı tezgâhta dokunmaya devam edilerek defolu üretim

Napoli Konservatuvarı Kütüphanesi'nin iç avlusu.

Emre Aracı, Napoli Konservatuvarı Kütüphanesi'nde.

sürer gider. Hevesli gençlerin de derhal önleri kesilir. Bunları ben de hem Cumhuriyet hem de Osmanlı dönemi çoksesli müziğini araştırma gayretlerim sırasında yakinen yaşadığım için çok iyi biliyorum. Kitaplarınız hakkında, sözüm ona müzik yazarları kalem dahi oynatmazlar. Bilmesi gerekenler ise, öyle bir yayının mevcudiyetinden dahi habersizdirler.

Ancak, Donizetti Paşa biyografisinde yepyeni belgelere ulaşarak, bunları hiç olmazsa istikbalde bu bulgular üzerine inşa edebilecek nesillere sunmak arzusunu güttüm. Çünkü dışarıdan bakıldığında topraklarımızın ve coğrafyamızın sunduğu inanılmaz zenginlikler var ve bu kitabın oluşumunda hem yurtdışı hem de yurtiçindeki pek çok müze ve kütüphane yetkililerinin gayretleri büyük oldu. Biraraya gelen belgeler ise hakikaten çok önemli. Başta da, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde Donizetti ailesinin son ferdinin İstanbul'dan Birinci Dünya Savaşı sonrasında ayrılmadan önce bir banka kasasında bıraktığı ve talep edilmediği için yıllar sonra Milli Emlak tarafından açılan, aileye ait evrak geliyor.

Bunlar arasında, örneğin, Donizetti Paşa'nın dagerotip tekniğiyle çekilmiş 1847 tarihli bir fotoğrafı ve ölümünde kesilerek çerçevelenmiş bir tutam saçı, ilk defa gün ışığına çıktı. Meşhur Gaetano'nun Paris'ten Bergamo'ya yaptığı son seyahati sırasında tutulan elim hastalığına ait rapor defterinin orijinali de, bu evrak arasında. Bergamo'da Paşanın ölüm maskı ve bazı notaları gün ışığına çıkarken, Napoli Konservatuvarı Kütüphanesi'nde ise, ona ait pek çok bilinmeyen eserin orijinal yazmaları keza ilk defa bu araştırma sayesinde keşfedildi. Son derece geniş görsel materyal içeren kitabımda bütün bu eserlerin dökümünü ve açıklamalarını verdim. Örneğin, Giuseppe Donizetti'nin bir yaylı çalgılar dörtlüsü yazdığını ya da Silistre Kuşatması için bir marş veya sözleri Osmanlıca olan koral eserler bestelediğini ve hatta Rossini ile yazıştığını bilir miydiniz?

Peki ama Donizetti Paşa sonuçta marş ve salon müziği türünde eserler vermiş standart bir bando müzisyeni değil miydi? Yani onu böyle sanki çok önemli bir maestroymuş gibi tanımlamak, eserlerini tematik konserlerde çalmak doğru mudur?

Ben zaten dikkat edilirse, Donizetti Paşa'yı çok dâhiyane bir müzisyen olarak hiçbir zaman tanımlamadım. Ama nedense, bu çalışmalarımı hep o vizyondan görerek beni eleştirmeye çalışanlar var; yok değil. Yani efendim, Donizetti'nin yaşadığı dönemde, İstanbul'da yerleşik müzisyenler ve yetiştirdikleri hanedan mensupları hep böyle niteliksiz birkaç marş ve dans bestelemişler ve dolayısıyla bu konuyu abartmamak gerekir, şeklinde. Uluslararası Donizetti Derneği aynı görüşte olmasa gerek ki, kitabım Türkçe olmasına rağmen onların İngilizce web sitelerinde derhal yerini aldı. Sanıyorum, bilim balçıkla sıvanamaz.

Her ne kadar, 19. yüzyılda İstanbul'da Batı armoni ve formlarında ortaya konan eserlerin çoğu standart formda olsa da sosyo-kültürel bağlamda ülkemizin müzik tarihçesi açısından önemleri yine de çok büyük. Kitabım da, daha ağırlıklı olarak bu perspektiften bu tarihçeyi irdeliyor. Nitekim en son tematik konserimi, Amsterdam'da açılan "İstanbul: Şehir ve Sultan" sergisi vesilesiyle, Hollanda'da, Amsterdam Sinfonietta gibi önemli bir toplulukla verdim. Salonda bulunan Kraliçe Beatrix'in bu eserleri işittiğindeki tebessümünü hiç bir zaman unutamayacağım. Donizetti Paşa, 150. yılında ait olduğu bir saray ortamında yine canlanmıştı. Majesteleri ile ardından yaptığımız sohbette de, müziğin evrensel dili, ortak konumuz oldu. Mum ışıklarında gerçekleşen bu konserde, Donizetti Paşa'ya bir kere daha teşekkür ettim. Ona yaklaşarak aradığım geçmiş zaman hayatını 21. yüzyılda da bulabilmiştim. Kitabımın da aynı tebessümü okurlarımın yüzlerine getirmesini temenni ederim; zira formasyonumuz akademik olsa da müzik hâlâ ruhumuzun ve huzurumuzun gıdası olmalı! ◼

Geçtiğimiz aylarda İslamâbâd, Abu Dabi, Ottawa ve Amsterdam'da konferans ve konserler veren Emre Aracı, 8 ve 9 Şubat 2007 tarihlerinde, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ile Ankara'da "Donizetti Paşa ve Osmanlı Sarayı'ndan Avrupa Müziği" temalı iki konser gerçekleştirecek. Yapı Kredi Yayınları ise, Aracı'nın baskısı tükenen Adnan Saygun biyografisini, Saygun'un doğumunun 100. yılı dolayısıyla bu yıl tekrar yayımlayacak. Aracı, araştırmalarını Çarmıklı Ailesi ve Nurol Holding desteğiyle sürdürüyor.

Emre Aracı, Hollanda kraliçesi Beatrix ile konser sonrasında verilen davette.